

COVID-19 Pandemi Sürecinde Tüketicilerin Fonksiyonel Gıdalara Yönelik Tutumları

Attitudes of Consumers to Functional Foods During the COVID-19 Pandemic Period

Burak Kaan CEBECİ¹, Esra MANKAN²

Özet

Bu çalışma ilk olarak Çin'de ortaya çıkan ve kısa bir zaman diliminde tüm dünyaya yayılan Koronavirüs salgın süresince tüketicilerin fonksiyonel gıdalara yönelik tutumlarını araştırmak amacıyla yapılmıştır. Çalışmada fonksiyonel gıdalara yönelik tüketicilerin bilgi düzeyleri, farkındalık durumları hakkında görüşlerini ölçmek için İstanbul'da ikamet eden 200 kişiye online anket yöntemi kullanılmıştır. Katılımcıların büyük çoğunluğunu (%55,0) 25-34 yaş grubu arasında eğitim düzeyi üniversite (%66,5) olan eğitim sektöründe çalışan kadın (%67,5) bireyler oluşturmaktadır. Araştırmada katılımcıların %72,5'i fonksiyonel gıda kavramını duymadıklarını belirtirken, %76,'sı bu gıdalar hakkında herhangi bir bilgiye sahip olmadıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcılar fonksiyonel gıdalar arasında en çok probiyotik yoğurtlar (%99,0), aynı oranda kefir ürünleri ve bitkisel çaylar (%98,5), lif açısından tahıllı bisküviler (%98,0) ve vitamini artırılmış meyve suları (%97,0) hakkında bilgi sahibi olduklarını ifade etmişlerdir.

Anahtar Sözcükler: Covid-19, Fonksiyonel Gıdalar, Pandemi, Tüketici Tutumu

Abstract

In this study, the New Coronavirus Covid-19 disease, which first emerged in China in 2019 and spread all over the world in a short time, was tried to be conveyed by using the consumers' attitudes towards functional foods, the literature review and a descriptive research model based on quantitative data. The aim of the study is to reveal the attitudes, awareness and acceptance of consumers towards functional foods during the Covid-19 pandemic process, and to create a perspective for consumers in all age groups. In the study, an online questionnaire method was used for 200 people residing in Istanbul to measure the opinions of consumers about the level of knowledge, awareness and conformity towards functional foods. It was determined that the majority of the participants were 55.0% of individuals between the ages of 25-34, 66.5% of individuals with a university education level and 67.5% of women working in the education sector. While 72.5% of the participants in the study stated that they had not heard of the concept of functional food, 76.0% stated that they did not have any knowledge about these foods. Among the functional foods they know most, probiotic yoghurts (99.0%), kefir products and herbal teas at the same rate (98.5%), cereal biscuits in terms of fiber (98.0%), fruit juices with increased vitamins (97.0%) is coming.

Keywords: Covid-19, Consumer Attitude, Functional Foods, Pandemic

^{1,2} Alanya Hep Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, Alanya

ORCID:

B.K. C.: 0000-0002-0007-1058

E.M.: 0000-0003-1735-8511

Corresponding Author:

Esra MANKAN

Email:

esra.mankan@alanyahep.edu.tr

Citation: Cebeci, B. K. ve Mankan, E. (2022). COVID-19 pandemi sürecinde tüketicilerin fonksiyonel gıdalara yönelik tutumları. *Journal of Humanities and Tourism Research*, 12 (2): 405-416.

Submitted: 09.05.2022

Accepted: 11.06.2022

1. GİRİŞ

Gıdalar, insanların yaşamlarını sürdürebilmesi, normal yollarda gelişim ve büyüme göstermeleri için ihtiyaç duyduğu besin öğelerini içermektedir. Kişinin yaş ve cinsiyete uygun olarak günlük süt ve süt ürünü, et ürünü, tahıl grubu ürünü, sebze ve meyve gruplarını önerilen miktarlarda tüketmesi önemlidir (Muslu ve Ersu, 2020). Gıda ve beslenme kavramları, bireyin besin gereksinimini karşılama yanında çok sayıda vücut yapısındaki fonksiyonlarının düzenlenmesinde ve bazı hastalıkların ortadan kaldırılmasında etkili olabildiğini ortaya çıkarmıştır (Baysal, 2010).

Son yıllarda fonksiyonel gıda terimi yaygın olarak kullanılmaktadır. Fonksiyonel gıdaların birçok terimi mevcut olup düzenleyici gıdalar, nutrasötikler, farma gıdalar ve tıbbi gıdalar bunların arasında yer almaktadır (Özçelik, 2007). Bu gıdalar arasında fonksiyonel gıdalar, doğal bir gıda olabileceği gibi fonksiyonel bir gıda ile çeşitlendirilmiş ya da laboratuvar yöntemleri ile değişikliğe uğratılmış bir gıda maddesi olabilir ve günlük yaşam kullanımında tüketimi sağlanabilir. Fonksiyonel gıda ürünleri, bitkisel ve hayvansal kaynaklı fonksiyonel besinler olarak da belirtilmektedir (Gezginç ve ark, 2014).

1980'li yıllardan itibaren gıda sektöründe faaliyet göstermeye çalışan fonksiyonel gıda ürünleri, besinlerin kendilerinden alınmakta olan fayda durumlarıyla birlikte ek faydalar da sağlaması bakımından her yıl yaklaşık %10 oranında büyümekte olan ve gıda sektörü üzerine çalışan işletmeler için de zaman geçtikçe daha çok önem taşıyan bir pazar haline gelmektedir. Sağlık üzerine olumlu katkıları bulunan fonksiyonel gıdaların, sağlıklı insanlardan meydana gelen bir topluma ulaşması da muhtemel sonuçlardandır. Fonksiyonel gıdalar aynı zamanda sağlık sorunlarını önlemede, sağlıklı yaşamı desteklemede önemli rol oynamaktadır (Seçim, 2018).

“Avrupa Birliği Fonksiyonel Gıdalar Komisyonu açısından ise Fonksiyonel gıdaları “Gıdaların fonksiyonel olarak kabul edilmesi için, temel beslenme özelliklerinin dışında insan sağlığı durumunun iyileştirilmesi ve oluşabilecek hastalıkların önlenmesinde etkili olması gerekmektedir” şeklinde açıklamıştır (Alaşalvar ve Pelvan, 2009). Fonksiyonel gıda ürünleri, dünyada bulunan tüm gıda ticaretini yönlendireceği gibi önümüzdeki yıllarda da gıda sanayisinin en hızlı şekilde büyüme gösteren sektörlerin başında geleceği öngörülmektedir. Günümüzde yaklaşık olarak 400'ün üzerinde fonksiyonel ürün satılmaktadır. Fonksiyonel gıda sektöründe en büyük grubu sebzeler daha sonra ise ekmek ve tahıllar izlemektedir (Akçay ve Yılmaz, 2019).

Bağışıklık sisteminin desteklenmesi için yeterli ve dengeli beslenme önemli bir yerdedir. Türkiye Beslenme Rehberi'ne göre, yeterli ve dengeli beslenmeye yönelik besin gereksinimleri bulunmaktadır. Bu araştırma İstanbul ilinde ikamet eden farklı meslek gruplarından katılımcılara uygulanmış olup, tüketicilerin fonksiyonel gıda ürünlerine yönelik bilgi durumlarını değerlendirmek amacı ile planlanmış ve yürütülmüştür.

2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Çalışmada veri toplama yöntemi olarak anket tekniği uygulanmıştır. Dölekoğlu vd. (2015) çalışmasında belirtilen anket soruları izin alınarak kullanılmıştır. Toplam 200 kişinin katılımı online olarak gerçekleştirilen anket uygulaması, araştırma kapsamında değerlendirilmeye tabi tutulmuştur. İstatistiksel Analiz Araştırma verileri, SPSS 28 paket programı (Statistical Packages for the Social Sciences) kullanılarak incelenmiştir. İstatistiksel analizler için sayımla belirlenen her soru için mutlak ve yüzde değerleri hesaplanmış, nitel verilerin hesaplanmasında Ki-kare (χ^2) testi kullanılmış olup, verilerin anlamlılık düzeylerinin değerlendirilmesinde $p < 0.05$ anlamlı olarak ifade edilmiştir. Veriler toplanmaya başlanmadan önce İstanbul Ayvansaray Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Etik Kurulu Başkanlığı'ndan 23.02.2021 tarihinde E-31675095-100-2100001387 sayılı kararla Etik Kurul Raporu alınmıştır.

2.1. Örneklem Yönelik Güç Analizi (Power Analysis)

Anket araştırmalarında yeni yaklaşımlarda, “uygulanacak analiz için en az kaç örneklem gereklidir?” sorusuna cevap için Güç Analizi (Power Analysis) yapılmasını önermektedir. Bu çalışmada, grup farklılığı analizleri yapılacağı için güç analizi farklılık analizlerine yönelik uygulanmıştır. Ankete katılan çalışan sayısının, sağlam (robust) sonuçlar üretebilme yeteneğinin varlığı için Güç Analizi G*POWER 3.1 sürümü ile gerçekleştirilmiştir. Çalışmalarda, istatistiksel gücün $1-\beta=0.80$ olmasının yeterli olduğunu Cohen (1988) ve Parajapati vd. (2010) çalışmalarında belirtmiştir. İstatistik anlamlılık $\alpha=0.05$ alınmıştır.

Güç analizi sonucunda en az 115 örneklem ile çalışılması durumunda çalışmanın geçerliliği belirlenmiştir. Bu çalışmada 200 örneklem kullanılmış, yapılacak analizlerin güvenilir olacağı ortaya konulmuştur.

2.2. Araştırmanın Bulguları

Araştırma tüketicilerin demografik özellikleri, fonksiyonel gıda ürünlerine yönelik farkındalıkları ve fonksiyonel gıdalara yönelik tutumunu belirlemek amacıyla yapılmıştır.

Anket formu, yazında var olan çalışmadan faydalanılarak oluşturulmuştur (Dölekoğlu vd. (2015). Anket formunun ilk bölümünde, katılımcılara, pazarda var olan fonksiyonel gıdalardan oluşan ürün listesi verilmiş ve tüketicilerin bu ürünlere yönelik farkındalıkları ve kullanım alışkanlıkları belirlenmeye çalışılmıştır. İkinci bölümde, katılımcıların cinsiyet, eğitim düzeyi ve aylık gelir düzeyine göre fonksiyonel gıdalara karşı tutumları belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırmaya ait demografik veriler aşağıda sunulmuştur (Tablo 1).

Tablo 1. Araştırmaya Ait Demografik Veriler

Cinsiyet Dağılımları	n	%
Erkek	65	32,5
Kadın	135	67,5
Toplam	200	100
Yaş Dağılımları	n	%
18-24	26	13
25-34S	110	55
35-44	54	27
Toplam	200	100
Eğitim Düzeyi	n	%
İlkokul	6	3
Lise	30	15
Üniversite	133	66,5
Yüksek Lisans ve Üstü	31	15,5
Toplam	200	100
Çalışma Sektörü	n	%
Eğitim	65	32,5
İş ve Finans	17	8,5
Kültür, Sanat ve Tasarım	8	4
Otomotiv ve Sanayi	6	3
Sağlık ve Sosyal Hizmetler	3	1,5
Satış ve Pazarlama	17	8,5
Teknoloji	5	2,5
Ulaşım, Lojistik ve İletişim	6	3
Yiyecek ve İçecek Hiz.	29	14,5
Diğer	44	22
Toplam	200	100
Aylık Gelir Durumu	n	%
0-3000 TL	56	28
3001-6000 TL	68	34
6001-9000 TL	27	13,5
9001TL ve üstü	12	6
Belirtmek istemiyorum	37	18,5
Toplam	200	100

Ankete katılanların büyük çoğunluğunun kadın (%67,5), 25-34 yaş aralığında (%55,0), eğitim sektöründe çalıştığı, 3000-6000 tl arasında aylık gelire sahip olduğu saptanmaktadır (Tablo 1).

Tablo 2. Katılımcıların Fonksiyonel Gıdayı Duyuma Durumlarına Göre Dağılımları

Fonksiyonel gıda ifadesini daha önce duydunuz mu?	n	%
Evet	55	27,5
Hayır	145	72,5
Toplam	200	100

Bu araştırmada katılımcıların büyük bir çoğunluğu (%72,5) daha önce fonksiyonel gıda kavramını duymadıklarını ifade etmişlerdir (Tablo 2).

Tablo 3. Fonksiyonel Gıda Ürünlerini Bilme Durumu

Fonksiyonel Gıda ürünleri	Biliyor (n)	Biliyor (%)	Bilmiyor (n)	Bilmiyor (%)
Probiyotik yoğurtlar	198	99	2	1
Kefir ürünleri	197	98,5	31,5	1,5
Vitamini arttırılmış meyve suyu	194	97	6	3
Omega 3 yumurta	156	78	44	22
Proteini ve kalsiyumu arttırılmış süt	178	89	22	11
Kolesterolü düşürülmüş ve vitamin ilaveli margarin	161	80,5	39	19,5
Lif açısından zengin tahıllı bisküvi çeşitleri	196	98	4	2
Protein barları	176	88	24	12
Bitkisel çaylar	197	98,5	3	1,5
Zenginleştirilmiş ekmek çeşitleri	181	90,5	19	9,5

Araştırmaya katılanların büyük bir çoğunluğu fonksiyonel gıdalardan en çok bildikleri ilk 3 gıdanın; prebiyotik yoğurt (%99,0), aynı oranda kefir ürünleri ve bitki çayları (%98,5), tahıllı bisküvi çeşitleri (%98,0) olduğunu belirtmişlerdir (Tablo 3).

Tablo 4. Katılımcıların Fonksiyonel Gıda Ürünlerinin Tanıtımı İle İlgili Düşünceleri

Fonksiyonel gıdaların faydalarının toplumda yeterince tanıtılmamaktadır.	Kadın		Erkek	
	n	%	n	%
Kesinlikle Katılıyorum	31	23	13	20
Katılıyorum	66	48,9	22	33
Orta Düzeyde Katılıyorum	20	14,8	14	21,5
Katılmıyorum	14	10,4	10	15,4
Kesinlikle Katılmıyorum	4	3	6	9,2
Toplam	135	100	65	100
$\chi^2= 7,965$	$p= 0,093$			

Tablo 4'te görüldüğü gibi; fonksiyonel gıdaların toplumda yeterince tanıtılmadığına belirtenler %48,9 ile kadınlar iken, erkeklerde bu oran %33,0 'tür. Yapılan ki kare analizi sonucunda bireylerin fonksiyonel gıda ürünleri faydalarının toplumda yeterince tanıtılmadığı durumunun cinsiyete göre arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($\chi^2=7,965$, $p>0.05$).

Tablo 5. Katılımcıların Fonksiyonel Gıda Ürünlerinin İnsan Sağlığı Üzerinde Etkisi İle İlgili Düşüncelerinin Cinsiyet Değişkenine Göre Dağılımları

Fonksiyonel gıdaların tüketilmesi insanların daha sağlıklı olmalarını sağlar	Kadın		Erkek	
	n	%	n	%
Kesinlikle Katılıyorum	19	14,1	4	6,2
Katılıyorum	43	31,9	27	41,5
Orta Düzeyde Katılıyorum	48	35,6	22	33,8
Katılmıyorum	21	15,6	10	15,4
Kesinlikle Katılmıyorum	4	3	2	3,1
Toplam	135	100	65	100
$\chi^2= 3,609$	$p= 0,462$			

Katılımcılar "Fonksiyonel gıdaların tüketilmesi insanların daha sağlıklı olmalarını sağlar." ifadesine, erkekler %41,5 oranı ile katılıyorum ifadesini kullanmışlardır. Cinsiyete göre Ki kare analizi sonucunda bireylerin fonksiyonel gıdaları tüketmesinin insan sağlığında etkili olma durumu arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($\chi^2=3,609$, $P>0.05$). (Tablo 5).

Tablo 6. Katılımcıların Covid-19 Pandemi Sürecinde Marketlerde Fonksiyonel Gıda Ürünlerinin Çeşitlerinin Artmasında Memnuniyet Durumlarının Cinsiyet Değişkinine Göre Dağılımları

Covid-19 Pandemi sürecinde marketlerde fonksiyonel gıda çeşitlerinin artmasından memnunum	Kadın		Erkek	
	n	%	n	%
Kesinlikle Katılıyorum	21	15,6	3	4,6
Katılıyorum	45	33,3	26	40
Orta Düzeyde Katılıyorum	46	34,1	24	36,9
Katılmıyorum	20	14,8	9	13,8
Kesinlikle Katılmıyorum	3	2,2	3	4,6
Toplam	135	100	65	100
x ² = 5,893		p= 0,207		

Covid-19 pandemi sürecinde marketlerde fonksiyonel gıda ürünlerinin çeşitlerinin artmasından memnun olmayanların oranı kadın (%2,2) ve erkeklerde (%4,6) en düşük orandadır (Tablo 6). Bireylerin fonksiyonel gıda ürünlerinin çeşitlerinin artışında memnun olma durumunun cinsiyet değişkinine göre dağılımı arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($X^2=5,893$, $p>0.05$).

Tablo 7. Katılımcıların Fonksiyonel Gıdaları Tükettikten Sonra Memnuniyet Durumlarının Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Dağılımları

Fonksiyonel gıdaları tüketmek kendimi daha iyi hissetmemi sağlıyor	İlkokul		Lise		Üniversite		Yüksek L.	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Kesinlikle Katılıyorum	0	0	2	6,7	13	9,8	3	9,7
Katılıyorum	3	50	10	33,3	47	35,3	9	29
Orta düzeyde katılıyorum	2	33,3	10	33,3	49	36,8	11	35,5
Katılmıyorum	1	16,7	8	26,7	20	15	4	12,9
Kesinlikle Katılmıyorum	0	0	0	0	4	3	4	12,9
Toplam	6	100	30	100	133	100	31	100
x ² = 11,856		p= 0,457						

Fonksiyonel gıdaları tüketmek kendimi daha iyi hissetmemi sağlıyor ifadesine lise, üniversite ve yüksek lisans düzeyinde eğitim görenlerin büyük çoğunluğu kararsızım şeklinde cevap vermişlerdir (Tablo 7). Yapılan ki kare analizi sonucunda bireylerin fonksiyonel gıda ürünlerini tükettikten sonra memnuniyet durumlarının eğitim düzeyi değişkenine göre arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($X^2=11,856$, $p>0.05$).

Tablo 8. Katılımcıların Fonksiyonel Gıda Ürünlerinin Toplumda Yeterince Tanıtılmadığı Durumlarının Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Dağılımları

Fonksiyonel gıdaların faydalarının toplumda yeterince tanıtılmadığına inanıyorum	İlkokul		Lise		Üniversite		Yüksek L.	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Kesinlikle Katılıyorum	0	0	7	23,3	29	21,8	8	25,8
Katılıyorum	4	66,7	9	30	60	45,1	15	48,4
Orta Düzeyde Katılıyorum	1	16,7	7	23,3	23	17,3	3	9,7
Katılmıyorum	1	16,7	5	16,7	15	11,3	3	9,7
Kesinlikle Katılmıyorum	0	0	2	6,7	6	4,5	2	6,5
Toplam	6	100	30	100	133	100	31	100
x ² = 6,965		p= 0,860						

Tablo 8’de “Fonksiyonel gıda ürünlerinin toplumda yeterince tanıtılmadığına inanıyorum.” ifadesine tüm eğitim düzeylerinde en yüksek oranda katılıyorum şeklinde ifade etmişlerdir. Yapılan ki kare analizi sonucunda bireylerin fonksiyonel gıda ürünlerini tükettikten sonra memnuniyet durumlarının eğitim düzeyi değişkenine göre arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($X^2=6,965$, $p>0.05$).

Tablo 9. Katılımcıların Fonksiyonel Gıda Ürünlerinin İnsan Sağlığı Üzerinde Etkili Olduğu Durumlarının Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Dağılımları

Fonksiyonel gıdaların tüketilmesi insanların daha sağlıklı olmalarını sağlar	İlkokul		Lise		Üniversite		Yüksek L.	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Kesinlikle Katılıyorum	2	33,3	6	20	11	8,3	4	12,9
Katılıyorum	1	16,7	8	26,7	49	36,8	12	38,7
Orta Düzeyde Katılıyorum	2	33,3	9	30	48	36,1	11	35,5
Katılmıyorum	0	0	6	20	22	16,5	3	9,7
Kesinlikle Katılmıyorum	1	16,7	1	3,3	3	2,3	1	3,2
Toplam	6	100	30	100	133	100	31	100
$\chi^2= 13,410$	$p= 0,340$							

“Fonksiyonel gıdaların tüketilmesi insanların daha sağlıklı olmalarını sağlar” ifadesine kararsızım diyenlerin büyük oranda ilkokul (%33,3) ve lise mezunu (%30,0) olduğu tespit edilmiştir (Tablo 9). Yapılan ki kare analizi sonucunda bireylerin fonksiyonel gıda ürünlerinin tüketmesinin insan sağlığının daha iyi olmasında etkili olduğu durumunun eğitim düzeyi değişkenine göre anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($X^2=13,410$, $p>0.05$).

Tablo 10. Katılımcıların Covid-19 Pandemi Sürecinde Marketlerde Fonksiyonel Gıda Ürünlerinin Çeşitlerinin Artmasında Memnuniyet Durumlarının Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Dağılımları

Covid-19 Pandemi sürecinde marketlerde fonksiyonel gıda çeşitlerinin artmasından memnunum	İlkokul		Lise		Üniversite		Yüksek L.	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Kesinlikle Katılıyorum	3	50	1	3,3	15	11,3	5	12
Katılıyorum	0	0	10	33,3	49	36,8	12	35,5
Orta Düzeyde Katılıyorum	2	33,3	11	36,7	47	35,3	10	35
Katılmıyorum	1	16,7	7	23,3	18	13,5	3	14,5
Kesinlikle Katılmıyorum	0	0	1	3,3	4	3	1	3
Toplam	6	100	30	100	133	100	31	100
$\chi^2= 14,456$	$p= 0,274$							

Araştırmaya katılan bireylerin Covid-19 “Pandemi sürecinde marketlerde fonksiyonel gıda ürünlerinin çeşitlerinin artmasında memnuniyet duyarım” ifadesine katılanların oranı üniversite ve yüksek lisans mezunu bireylerde en yüksek oranda olduğu görülmektedir (Tablo 10). Yapılan ki kare analizi sonucunda bireylerin marketlerde fonksiyonel gıda ürünlerinin çeşitlerinin artmasında memnun olma durumunun eğitim düzeyi değişkenine göre arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($X^2=14,456$, $p>0.05$).

Tablo 11. Katılımcıların Covid-19 Pandemi Sürecinde Marketlerde Fonksiyonel Gıda Ürünlerinin Çeşitlerinin Artmasında Memnuniyet Durumlarının Aylık Gelir Düzeyi Değişkinine Göre Dağılımları

Covid-19 Pandemi sürecinde marketlerde fonksiyonel gıda çeşitlerinin artmasından memnunum	0-3000tl		3001-6000		6001-9000		9001+		Belirtmek İstemiyorum	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Kesinlikle Katılıyorum	5	8,9	10	14,7	2	7,4	2	16,7	5	13,5
Katılıyorum	25	44,6	21	30,9	10	37	7	58,3	8	21,6
Orta Düzeyde Katılıyorum	18	19,6	22	32,4	13	48,1	1	8,3	16	43,2
Katılmıyorum	6	8,1	14	20,6	1	3,7	2	16,7	6	16,2
Kesinlikle Katılmıyorum	2	1,7	1	1,5	1	3,7	0	0	2	5,4
Toplam	56	100	68	100	27	100	12	100	37	100
x ² = 18,175	p= 0,314									

Covid-19 pandemi sürecinde marketlerde fonksiyonel gıda ürünlerinin çeşitlerinin artmasından en fazla oranda aylık geliri en fazla 3000 tl olanlar ve 9000 tl ve üzerinde olanların memnuniyet duydukları belirlenmiştir (Tablo 11). Marketlerde fonksiyonel gıda ürünlerinin çeşitlerinin artmasında memnuniyet durumlarının aylık gelir düzeyi değişkinine göre arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($X^2=18,175$, $p>0.05$).

3. SONUÇ

Geçmişten günümüze dünya üzerinde yaşanan büyük salgınlar gibi Covid-19 salgını da tüketicilerin beslenme ve yaşayış tarzlarını değiştirmelerine sebep olmuştur (He ve Harris, 2020). Covid-19 salgını süresince sağlıklı bir beslenme diyetinin yapılmasına dikkat edilmelidir (FAO, 2021).

Covid salgını dünyanın her yerinde birçok insanı mental, psikolojik ve ekonomik anlamlarda etkilemiştir. Dolayısıyla bu etkileme satın alma kararlarını da etkileyen demografik, sosyal, kültürel psikolojik faktörlerle doğrudan örtüşmektedir. İri (2021) tarafından yapılan araştırma sonucunda Covid 19 pandemi sürecinde tüketicilerin internet üzerinden yaptıkları alışverişlerinde temel ihtiyaçlara (gıda, sağlık, temizlik, kişisel bakım ürünleri vb.) yöneldikleri, dijital platformları ve sosyal medyayı daha sık kullandıkları ortaya çıkmıştır. İnce ve Kadioğlu (2020) tarafından yapılan araştırma sonucunda tüketicilerin uzun vadede bozulmayacak ürünlere (un, bakliyat, makarna vb.) ve sağladığı fonksiyonel faydası fazla olan ürünlere (ton balığı, kuru et, proteini yüksek konserve gıdalar vb.) rağbet ettiği görülmüştür.

Çağındı vd. (2022) tarafından yapılan çalışmada, Covid 19 pandemi sürecinde bağışıklık sistemini güçlendirme ve hastalığı önleme amacıyla toplumda bireylerin takviye edici gıda kullanımının yaygınlaştığı ve pazar payının arttığı görülmektedir. Bireylerin C vitamini, D vitamini, multivitamin ve mineralleri kullanımında pandemi öncesine göre artış olduğu belirlenmiştir. Demir, Kılıçkalkan ve Takak (2021) tarafından hazırlanan çalışmada Türkiye’de yaşayan 18-65 yaş arası yetişkin bireylerin COVID-19 pandemi sürecinde besin destekleri kullanımının arttığına yönelik sonuç ortaya çıkmıştır. Dost, Üner ve Susoy (2021) tarafından yapılan çalışma hemşirelik bölümünde öğrenim gören 235 birinci sınıf öğrencisinin COVID-19 pandemisine bağlı olarak bilinçsiz besin destek ürünü kullanımı arttığı tespit edilmiş olup, sağlıklı beslenme davranışları düzeyinin düşük olduğu belirlenmiştir.

Pandemi ile birlikte işlerini kaybeden insanların satın alma davranışları değişirken lüks gıda kategorisinde gösterilen fonksiyonel gıdaları satın alma duyma, bilme ve tüketme oranlarında

çoğu zaman kararsız oldukları saptanmıştır. Ayrıca bireylerin fonksiyonel gıda faydalarının toplumda yeterince tanıtılmadığı yönünde yaygın bir kanı olduğu belirlenmiştir.

Fonksiyonel gıdalar, doğal olarak içerdikleri bileşenleri ile besin gereksinimlerini karşılamanın yanı sıra, sağlığa yararlı biyolojik öğeleri içeren, hastalıklardan korunmada etkili olabilen, yaşam fonksiyonları üzerinde olumsuz etki yapabilecek öğelerden arındırılmış ve yaşam kalitesini yükselten besinlerdir. Ancak yapılan araştırmaların büyük çoğunluğu tüketicilerin fonksiyonel gıdaları duymadığı yönündedir. Hacıoğlu ve Kurt (2012) yaptıkları çalışmada araştırmaya katılanların yaklaşık %60,0'nun fonksiyonel gıda terimini daha önce duymadıklarını ifade etmişlerdir (Hacıoğlu ve Kurt, 2012). Seçer vd. (2014) Doğu Akdeniz Bölgesinde Ziraat Fakültelerinde çalışan 220 akademisyene yaptıkları araştırmada, fonksiyonel gıdalardan haberdar olmalarına rağmen düzenli olarak tüketenlerin sayısının oldukça az olduğu saptanmıştır. Yapılan bir araştırmada tüketiciler fonksiyonel gıda kavramını bildikleri (%30,4), fakat hangi gıdaların fonksiyonel gıda olduğunu bilmedikleri (%50,7) ifade etmişlerdir (Öncebe ve Demircan, 2019).

Öncebe ve Demircan'ın (2019) yaptıkları araştırmada tüketicilerin büyük çoğunluğunun %89,58'inin fonksiyonel gıda tükettikleri, fonksiyonel gıdaları genellikle sağlığa yararlı besinler olarak algıladıkları, en fazla tükettikleri ilk üç ürünün maden suları, karışık meyve suları ve yeşil çay olduğu belirlenmiştir. Kopuz'un (2011) fonksiyonel gıdalar başlıklı çalışmasında tüketicilerin büyük çoğunluğunun (%73,2) fonksiyonel gıdaları en az bir kez tükettikleri ve %37,2'sinin fonksiyonel gıdalardan olan maden suyunu ara sıra kullandıklarını belirtmişlerdir (Kopuz, 2011). Koç ve Yardımcı'nın (2017) 900 kişiye yaptığı araştırmada fonksiyonel gıdaları kullananların oranı %39,2 olduğu ve sırasıyla yeşil çay (%66,7), tam tahıllı/karışık tahıllı ekmekler (%65,3), kefir (%63,0), çörek otu (%61,9), keçiyoynuzu (%61,8) ve zencefil (%61,2) fonksiyonel gıdalar kategorisinde değerlendirdikleri belirlenmiştir. Gezginç ve Gök (2016) yılında Adana ilinde yaptıkları araştırmada, araştırmaya katılanların en çok tükettikleri üç fonksiyonel gıdanın maden suyu, bitki çayları ve mineral ilaveli süt olduğu olduğunu ifade etmişlerdir. Genel olarak en çok bilinen fonksiyonel gıdanın yeşil çay olduğu belirlenmiştir. Bu araştırmanın sonuçları ile örtüşmektedir.

Avokado, zeytinyağı, sert kabuklu yemişler, balık, sebzeler, fasulye, barbunya gibi Omega 3 ile güçlendirilmiş gıdalar fonksiyonel gıdalar olarak belirtilmektedir. Bu gıdaların kolon, prostat ve meme kanseri gibi risklerinin de azaltılmasında etkisinin olduğu görülmektedir. Grönland Eskimoları üzerinde Omega-3 yağ asitlerinin etkilerine bağlı yapılan araştırmalarda, Eskimolar'ın neredeyse kalp-damar hastalıklarına hiç yakalanmadıkları tespit edilmiş olup, bunun nedeni olarak ise Eskimolar'ın Omega 3 yağ asitlerini bol miktarda içeren balık tüketmeleri olduğu ileri sürülmüştür (Çelebi vd. 2017). İnce ve Kadioğlu (2020) yaptıkları araştırmada katılımcıların büyük çoğunluğu fonksiyonel gıdalardan fayda gördüğünü belirtmiştir (%85,47). En fazla gördükleri faydaları fonksiyonel gıdaların şişkinlik, gaz gibi sorunları giderdiği ve bağırsak fonksiyonlarını düzenlediği gibi faydalar şeklinde sıralamışlardır.

İzmir'de Sevilmış (2008) tarafından yapılan diğer bir çalışmada araştırmaya katılanların fonksiyonel gıdaları tercih etmesinin sebepleri arasında sağlığa yararlı olması, tadının güzel olması, kaliteli olduklarını düşünmeleri şeklinde ifade etmişlerdir. Özdemir vd. (2009) tarafından üniversite akademik personeline yaptıkları araştırmada akademisyenlerin fonksiyonel gıda tüketme sebepleri arasında "kullanım faydaları, güven, ilaç etkisi yaratması ve lezzetli bulmaları gelmektedir. İşleten vd. (2007) tarafından 249 kişiye yaptıkları araştırmada ise tüketicilerin eğitim düzeyi arttıkça beslenme alışkanlıklarında sağlığın ön plana çıktığı belirlenmiştir. Antioksidan içeren içeceklerden, üzüm ve üzüm suyunun kardiyovasküler fonksiyonu olumlu yönde desteklediği, domates, havuç tatlı patates ve ıspanağın prostat riskini düşürdüğü, ceviz ve badem gibi yiyeceklerin kalp hastalığını iyileştirici etkisi olduğu gözlenmiştir. Ayrıca sarımsak, brokoli,

karnabahar ve lahananın kanser riskini düşürdüğü, keten tohumu yağının bağışıklık sistemini güçlendirdiği belirtilmiştir (Karaduman, 2011; Seçim, 2018).

Bu araştırmada katılımcıların fonksiyonel gıdaları duyma ve fonksiyonel gıdaları bilme düzeyleri düşük oranda gözlemlenmiştir. Araştırmada katılımcıların pandemi sürecinde fonksiyonel gıda kavramını duyma durumları incelendiğinde; %72,5'i ise bu kavramı duymadıklarını belirtmişlerdir. Araştırmanın sonuçları Hacıoğlu ve Kurt (2012) araştırmasının sonuçları ile örtüşmektedir. Katılımcılar fonksiyonel gıda ürünleri arasında en çok probiyotik yoğurtları (%99.0), en az Omega 3 yumurtaları (%80.5) bildiklerini belirtmişlerdir. Gezginç ve Gök (2016) yaptıkları araştırmada ise fonksiyonel gıdalar arasındaki ilk üç sırayı maden suyu, bitki çayları ve mineral ilaveli süt aldığı belirlenmiştir. Koç ve Yardımcı (2017) araştırmasında ise alan fonksiyonel gıdalar arasında ilk sırayı yeşil çayın aldığı görülmektedir. Bireylerin fonksiyonel gıda tükettikten sonra memnun olma durumları ile cinsiyet değişkenine göre aralarında anlamlı bir ilişki bulunduğu belirlenirken, fonksiyonel gıda tüketiminin Covid-19 virüsünden önemli ölçüde korumasında etkili olma durumunun eğitim düzeyi değişkenine göre aralarında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu konuda bilgi düzeyinin artırılması bu konudaki kafa karışıklığının giderilmesi için yararlı olacağı düşünülmektedir.

Pandemi dönemiyle, tüketicilerin gündelik olarak tükettikleri besinler ile sağlık durumları arasındaki ilişkiye verilen önem artmıştır. Bununla beraber, sağlık sorunlarında yaşanan artışların meydana gelmesi, gıda mamullerine olan güvenin azalması, sağlıklı beslenmeye ilginin artması, tüketicilerde fonksiyonel gıda ürünlerine yönelmesinde etkili olmuştur. Son yıllarda önemi bir hayli artan ve gün geçtikçe gelişmekte olan fonksiyonel gıdaların, Covid-19 pandemi dönemi ve insanların da yaşamlarında sağlıklı beslenme bilincinin oluşmasıyla birlikte geliştirilecek birçok öneri bulunmaktadır. Bu önerilerden bazıları aşağıda sıralanmıştır.

- Yayın organları (televizyon, makale, dergi, gazete vb.) vasıtasıyla tüketicilere fonksiyonel gıdalar hakkında öğretici ve doğru bilgiler verilmelidir.
- Yazılı ve görsel basında insanların yanlış ve eksik bilgilerle yönlendirilmesinin önüne geçilmelidir.
- Sağlıklı ve doğru beslenmede, fonksiyonel gıdaların bir ilaç olmadığını, insan vücudu için faydalı gıdalar olduğu ve uzman kişiler tarafından reklam hizmetleri ve çeşitli broşürlerle tüm tüketicilere aktarılmalıdır.
- Sosyal medya araçları doğru kullanılarak fonksiyonel gıda ürünlerinin önemini doğru ve açıklayıcı bir şekilde tüketicilere aktarılmalıdır.
- Tüketicilerin fonksiyonel gıdalara yönelik bilgi düzeyleri arttıkça, bu gıdalara yönelik tutumları da daha olumlu hale gelmektedir. Bu nedenle işletmeler, pazarlama ve satışlarında iletişimlerini daha öğretici ve bilgi verici olarak tercih etmelidir.
- Fonksiyonel gıdalar hakkında okullarda özellikle gelişim çağındaki çocukların yaşlarına uygun olacak şekilde bilgiler verilmelidir.
- Devlet politikalarında sağlıklı ve doğru beslenme konusu gündeme sık sık getirilerek, gelecek yıllarda toplumun bu alanda yeterli bilgi ve imkânına sahip olabilmesi amaçlanmalıdır.
- Fonksiyonel gıdaların üretiminden satış yerlerine kadar denetimler yapılmalı ve olası hileli ürün, rant sağlanmak için sağlığı tehdit edici unsurların oluşmasına engel olunmalıdır.
- Tüketicilerin fonksiyonel gıdalar hakkında tutumlarının incelenmesine yönelik araştırmalarda farklı yaş aralığındaki kişilerin, sahip oldukları yaşam tarzlarının tutumlar üzerindeki etkisinin araştırılması önerilmelidir.
- Kronik hastalığı olan bireyler, küçük yaşta bebek ve çocuğa sahip bireyler, spor ile uğraşan bireyler, genç orta ve ileri yaş grubunda olan tüketicilerle yapılacak

araştırmalarda, bu gibi farklı tutumlar ortaya konularak şletmeler hakkında sürecin fonksiyonel gıda ürünlerine karşı daha da sağlıklı bir hale getirilmesini sağlayacak bulgulara ulaşılması amaç edinilmelidir. Bu araştırma örnekleminin yalnızca İstanbul ilinde ikamet eden tüketicilerden oluşması, araştırma sonuçlarının genellenebilirliği açısından sınırlılık oluşturmaktadır. Gelecekte yapılacak araştırmaların daha büyük bir örnekleme kapsamı ve farklı sosyal-ekonomik gruplar arasında karşılaştırma yapılması öneri olarak sunulmaktadır.

KAYNAKÇA

- Akçay, B. Yılmaz, H. (2019). Bazı Fonksiyonel Besinlerin Sağlık Üzerindeki Koruyucu Etkileri. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 89-11. e-ISSN: 2618-5989
- Alaşalval ve Pelvan, E. (2009). Günümüzün ve Geleceğin Gıdaları: Fonksiyonel Gıdalar. *Bilim ve Teknik Dergisi*, 501, 26-29.
- Baysal, A. (2010). Genel Beslenme. Hatiboğlu Yayınevi. 278 s. Ankara.
- Cohen, E., Ghiselli, R., Schwartz, Z. (2007). The Effect of Loss Leader Pricing on Restaurant Menus' Product Portfolio Analysis. *Journal of Foodservice Business Research*, 1(1), 21- 38.
- Çelebi, ř., Kaya, Hatice., ve Kaya, A. (2017). Omega-3 Yağ Asitlerinin İnsan Sağlığı Üzerine Etkileri. *Alınteri Ziraat Bilimler Dergisi*, 32(2), 105-112.
- Çağındı, Ö., Savlak, C., Dedeoğlu, M., Köse, E. (2022). Covid-19 Hastalığını Önlemede Kullanılan Takviye Edici Gıdalar ve Sağlık Üzerine Etkileri. *Gıda The Journal of Food*, 47(2), 183-192.
- Demir, G., Kılıçkalkan, B., ve Takak, K.M. (2021). Covid-19 Pandemisi Sürecinde Yetişkinlerin Besin Destekleri Kullanımlarının İncelenmesi. *Genel Tıp Dergisi*. 31(4), 430-439.
- Dost, A., Üner, E., ve Susoy, A. (2021). Covid-19 Pandemisi Besin Desteklerini Kullanma Durumunu Etkiledi mi? *Van Tıp Dergisi*, 28(4), 538-545.
- Dölekoğlu, Ö.C., şahin, A., ve Giray, H.F. (2015). Kadınlarda Fonksiyonel Gıda Tüketimini Etkileyen Faktörler: Akdeniz illeri örneği. *Tarım Bilimleri Dergisi*, 573-584.
- Hacıoğlu, G., ve Kurt, G. (2012). Tüketicilerin Fonksiyonel Gıdalara Yönelik Farkındalığı, Kabulü ve Tutumları: İzmir İli Örneği. *Business & Economics Research Journal*, 3(1).
- He, H., ve Harris, L. (2020). The impact of Covid-19 Pandemic on Corporate Social Responsibility and Marketing Philosophy. *Journal of Business Research*, 116, 176-182.
- Gezginç, Y., ve Songül, G. Ö. K. (2016). Adana İli Örneği ile Tüketicilerin Fonksiyonel Gıdalara Yönelik Farkındalığı. *Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 47(2), 101-106.
- Gezginç, Y., Cingöz, A., ve Dayısoylu, S. (2014). Fonksiyonel Gıda mı, Fonksiyonel Bileşen mi? Gıdalarda Fonksiyonellik. *Gıda Dergisi*, 39(1), 57-62.
- İnce, M., ve Kadioğlu, T.S. (2020). Tüketicilerin Covid19 Virüsüyle Artan Stoklama İsteğinin Online Satın Alma Davranışına Etkisi. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 16, 23.
- İri, R. (2021). Covid-19 Pandemi Sürecinin Niğde ve Yöresindeki Tüketicilerin İnternet Üzerinden Satın Alma Davranışlarına Etkisi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14, 37.
- İşleten M., Yüceer, Y. K., Yılmaz, E. ve Mendes, M., (2007). Consumer Attitudes and Factors Affecting Buying Decision for Functional Foods. *Gıda Dergisi*, 32(1), 25-32.
- Karaduman, Y. (2011). *Fonksiyonel gıdalar*. Uluslararası Katılımlı I. Ali Numan Kırac Tarım Kongresi ve Fuarı. . 27-30 Nisan 2011, Eskişehir, s.1061-1065
- Koç, N., ve Yardımcı, H., (2017). *Beslenme ve Diyet Dergisi*, 45(3), 204-213.

- Kopuz, H. E. (2011). İstanbul İlinde Tüketicilerin Çeşitli Fonksiyonel Gıda Ürünlerine Olan Yaklaşımları. Yüksek Lisans Tezi, Namık Kemal Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tekirdağ
- Muslu, M., ve Ersu, Ö.D. (2020). Yeni Koronavirüs (SARS-CoV-2/COVID-19) Pandemisi Sırasında Beslenme Tedavisi ve Önemi. *Beslenme ve Diyet Dergisi*, 48(1), 73-82.
- Öncebe, S., ve Demircan, V. (2019). Tüketicilerin Fonksiyonel Gıda Tüketimini Etkileyen Faktörler. *Akademik Gıda*, 17(4), 497-507.
- Özçelik, B. (2007). Fonksiyonel Gıdalar ve Sağlık. Yeni Ürün Tasarımları. Web sitesi www.saglik.org.tr/Content/Pdf/Fonksiyonel-gidalar-ve-saglik.pdf
- Özdemir, P. Ö., Fettahlıoğlu, S., Topoyan, M., (2009). Fonksiyonel Gıda Ürünlerine Yönelik Tüketici Tutumlarını Belirleme Üzerine Bir Araştırma. *Ege Akademik Bakış Dergisi*, 9(4), 1079-1099
- Prajapati B, Dunne M, Armstrong R. *Sample size estimation and statistical power analyses*. *Optometry Today* 2010; (July): 1-9.
- Seçer, A. Kantar-Davran, M., Tok, N., Emeksiz, F., Akbay, C., ve Tapkı, N. (2014). Akademisyenlerin Fonksiyonel Gıdalara Yönelik Algılarının ve Tutumlarının Belirlenmesi: Doğu Akdeniz Bölgesi Üniversiteleri Örneği. *XI. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi*, 3-5 Eylül 2014, Samsun, Türkiye, s.1277.
- Seçim, Y. (2018). Türk Mutfağında Kullanılan Bazı Fonksiyonel Gıdalar ve Özellikleri. *Uluslararası Global Turizm Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 1-9.